

Գ Ի Ր Ք Ե Ր ՈՒ Ն Ե Տ

ԵՐԶԱՆ. ՇՆՈՐՀԸ ՊԱՏՐԻԱՐԸ
ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻՁոյգ Հատորներու Շնորհանդէս
12 Յունուար 2016Անգլերէնի թարգմանութիւն եւ խմբագրում
Դոկտ. Զաւէն Ա. Քինյ. ԱրգումանեանիՀեղինակ՝ Երջան. Շնորհք Պատրիարք
Գալուստեան

Կ. Պոլսոյ Հայոց Հայրախմամ Պատրիարք Երջանկայիշատակ Շնորհք Արքեպս. Գալուստեանի վախճանումի 25-րդ տարելիցին իմ պարտքը համարեցի խոնարհիլ իր յիշատակին առջեւ եւ կեանքի կոչել իր երկու կարեւոր երկասիրութիւնները՝ մին «Յայտնութեան Գիրք»ին եւ միւսը Մեծ Պահոց Կիրակիներուն վերաբերեալ, որոնք հրատարակուած էին վաղուց, 1971 եւ 1974 թուականներուն Իսթանպուլի մէջ: Խորին յարգանքով երկու գիրքերը խմբագրեցի, անգլերէնի թարգմանեցի, որոնք զոյգ բնագիրներով հրատարակուեցան Արեւմտեան Թեմի Առաջնորդարանին կողմէ:

Յատուկ շնորհակալութիւններս Տէյվիտ եւ Մարկրիթ Սկրպլեաններուն, իմ հարազատներուն, որոնք կրկին անգամ մեկեմասները եղան զոյգ հրատարակութեանց, եւ իմ փափաքով գիրքերէն մին ընծայեցին Մարկրիթի հօր եւ իմ կնքահօր Արամ Արգումանեանի յիշատակին, եւ միւսը ի պատիւ Տէյվիտի ծնողաց՝ Հէրլու եւ Ալիս Սկրպլեաններու:

Գիրքերուն հեղինակ Երջան. Շնորհք

Պատրիարք Հայրը մեր անցեալ սերունդի ամենէն օրինակելի, հաւատաւոր, գործունեայ եւ իսկական քրիստոնեայ հոգեւորականներէն բացառիկը եղաւ, իր Հոգեւոր Հօր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ.Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի կողքին, որմէ եւս անդրանիկ ձեռնադրութեամբ 1955-ին եպիսկոպոս օծուեցաւ Մայր Աթոռի մէջ Արեւմտեան մեր այս Թեմին վրայ որպէս Թեմակալ Առաջնորդ:

Յաճախ յարուցուած կարեւոր հարցումներուն պատասխանելու միտքով թէ ինչո՞ւ հաւասար նկատողութիւն չի տրուիր մեր Հայ Եկեղեցւոյ կողմէ «Յայտնութեան Գիրք»ին, ինչպէս կը տրուի Աստուածաշունչի միւս բոլոր գիրքերուն, յիշեցի Պատրիարք Սրբազան Հօր ինձի ուղարկած այդ երկու գիրքերը տասնամեակներ առաջ, եւ ուզեցի վերստին կարդալ, խմբագրել ու անգլերէնի թարգմանել զանոնք մեր հոգեւորականներուն եւ հաւատացեալներուն օգտակար ըլլալու համար:

Իմ ծանօթութիւնը Պատրիարք Սրբազան Հօր հետ եղած է յաճախակի, թէ՛ Ֆիլատելֆիոյ մէջ երկու անգամ, եւ թէ՛ Երուսաղէմի, եւ ապա Իսթանպուլի մէջ, ուր կը մնար Երջան. Գարեգին Խաչատուրեան Պատրիարք հօր կողքին, որուն արժանատր յաջորդը եղաւ որպէս Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք, 29 բեղմնատր եւ երկար տարիներ գահակալելով՝ 1961-1990: Շնորհք Պատրիարք Գալուստեան պատմութեան կ'անցնի որպէս Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքներուն ամենէն երկար եւ արդիւնալից տարիներու անգուգական Գահակալը:

Իր վեց անգամ Անատոլիոյ խորերը կատարած հովուապետական այցելութեանց ընթացքին, զոնէ երեքը անոնցմէ, յատկացուց հայ երախաներու մնացորդացը հաւաքելով Իսթանպուլ փոխադրելու, ծնողներով միասին, որոնց գործ, բնակարան եւ ուսում հայթայթեց Պատրիարքարանի հովանիին ներքեւ: Երբ Պատրիարք Հայրը Ֆիլատելֆիա եկած էր, իր ներկայութեան ճաշկերոյթի ընթացքին, այդ երեք այցելութիւնները նմանցուցի Պօղոս Առաքեալի երեք ճամբորդութեանց, երբ Առաքեալը առաջին եկեղեցիները հիմնեց, որուն ուղղակի հետեւեցաւ ինք, այս անգամ հայ բեկորները փնտռելու եւ փրկելու իսկական կորուստ:

Իմ, երեցկին ճոյսի, եւ Տիրամայր Սրբուհի Արգումանեանի վերջին հանդիպումը Շնորհք Պատրիարք Հօր հետ եղաւ իր կեանքի

վերջին վեց շաբաթներուն, Յունուար-Փետրուար 1990 թուականին, երբ Ֆլորիտա համգիստի եկաւ ու մեր որդիական խնամքին տակ շրջեցաւ չորս հայ համայնքները, ուր նորակազմ ծուխեր հաստատած էի իմ պաշտօնավարութեան ընթացքին: Ամենուրեք պատարագեց ու քարոզեց, իր իմաստուն եւ հայրախնամ բարիքները բաշխելով յատկապէս նորակառոյց Ս. Դաւիթ Եկեղեցւոյ համայնքին, ուր հովիւ կարգուած էի 1984 թուականէն սկսեալ:

Շնորհք Պատրիարք Հայրը երջանիկ էր եւ ուրախ, սակայն չէինք երեսակայեք երբեք, որ իր վերջին պատարագն էր որ կը մատուցանէր 1990 թուի Փետրուարին Ս. Դաւիթ եկեղեցւոյ մէջ Վարդանանց տօնին առիթով, վերջին խոստովանանքը կ'արտասանէր, ու վերջին հաղորդութիւնը կը ստանար, երբ նոյն ամսուն 22-ին օդակայան առաջնորդեցի զինք՝ Նիւ Եորքի վրայով Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին այցի երթալու համար: Գնաց եւ անակնկալ արկածի մը հետեւանքով իր կեանքը կնքեց Մարտ ամսու սկիզբը, խոր խոցելով Ամենայն Հայոց Տ.Տ. Վազգէն Ա. Հայրապետի սիրտը, Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքութիւնը եւ համայն Հայաստանեայց եկեղեցին, իր 77 տարիքի լրումին:

Յայտնութեան Գիրքը

Յովհաննու աւետարանի Ա. էջը
ծաղկող՝ Սարգիս, 1300-1310

Յայտնութեան Գիրքին հեղինակը Յովհաննէս Աւետարանիչ Առաքեալն է, որ Աւետարանէն զատ գրած է նաեւ Երեք Առաքելական Թուղթերը, որոնք մաս կը կազմեն Նոր Կտակարանին: Յովհաննէս, ամենէն երիտասարդն էր Տասներկուքին մէջ, որ միակը եղաւ որ չնահատակուեցաւ, այլ իր աքտորավայր Պաթմոս կղզիին մէջ ստացաւ Քրիստոսէն յայտնութիւններ ու գրեց իր «Յայտնութեան գիրքը»: Իր բոլոր աւետարանական գրութեանց մէջ որպէս հասարակաց գիծ յայտնի կ'երեւին, Լոյսը, Ճշմարտութիւնը, ճանապարհը, Հաւատարմութիւնը, եւ մանաւանդ Ապաշխարանքը: Յովհաննէս Առաքեալ իր խոր ծերութեան վախճանեցաւ Պաթմոս կղզիին մէջ:

Յովհաննէս բացայայտ կը դարձնէ իր ընթերցողներուն թէ իր տալիք յայտնութիւնները իրը չեն, այլ միայն Յիսուս Քրիստոսի կողմէ իրեն յայտնուած: Անոնց ետին կայ մեր Փրկչին աստուածային հեղինակութիւնը տեսիլքներու միջոցաւ, այնպէս որ Աստուծմէ տրուածն է որ կը մատուցանէ մեզի, որոնց մէջ կայ բարոյական ճշմարտութիւն, եւ ապագայի պատմութեան այլաբանական ներկայացում: Հասկնալի է որ «Յայտնութեան գիրքը» դիւրաւ ընկալելի գիրք մը չէ, մնան Աւետարանի առակներուն եւ հրաշքներուն, եւ կամ Լեւրան Քարոզին, որոնք պարզ եւ սիրուն, բնական եւ հասկնալի բովանդակութիւն ունին հաւատացեալ ընթերցողներուն համար:

Այսուհանդերձ, Հայ Եկեղեցին վերապահ մնացած է Աւետարանի այս վերջին գիրքին նկատմամբ մինչեւ այսօր, այն պատճառով որ «Յայտնութեան գիրքը» շատ ուշ, հետագային կանոնի անցնելով կցուած է մեր Աստուածաշունչին 13-րդ դարուն՝ յայտնի Ս. Ներսէս Լամբրոնացի Տարսնի Արքեպիսկոպոսին կողմէ: Երբ հինգերորդ դարուն Սահակ-Մեսրոպեան առաջին թարգմանիչները Աստուածաշունչ Մատեանը Յունարէն Եօթանասնից կոչուած բնագիրէն թարգմանեցին, յունարէնին մէջ չկար «Յայտնութեան գիրքը»: Հետեւաբար յաջորդ դարերուն հայերէն բոլոր ձեռագիր մատեանները չունէին այդ գիրքը: Միայն Ներսէս Լամբրոնացին եղաւ այն անձը, որ դարերու ընթացքին Լատին եւ Յոյն եկեղեցիներու կողմէ արդէն կանոնի անցած յաւելումը յանձն առաւ անձնապէս Յունարէնէն գրաբարի թարգմանելու եւ կանոնականացնելու, որմէ ետք մեր բոլոր Ս.

Գիրքերը որպէս Վերջին Գիրքը անպայման բովանդակեցին: Մնաց սակայն վերապահութիւնը եւ նաեւ անգործածելիութիւնը:

Անցկատ պէտք չէ թողուլ այն պարագան որ ամէն ինչ որ Յովհաննէս գրեց Գիրքին մէջ, կեղորոնացաւ Քրիստոսի Անձին մէջ: Տիրական դէմքը ամբողջ Գիրքին մէջ Քրիստոս ինքն է: Աւելին, Աստուածաշունչ Մատեանի վերջին գիրքը ըլլալով, Առաջին Արարչագործութեան եզրայանգումը եղաւ, այսինքն, Արարչագործութիւնը Քրիստոսի միջոցաւ կատարելագործուեցաւ: Հաւատացեալներուն հետ յարաբերաբար, «Յայտնութեան գիրքը» Աստուծոյ Թագաւորութեան երկրի վրայ հաստատուելու ուղղութեամբ գրուած գիրքը եղաւ՝ որպէս աստուածային վերջնական յայտնութիւն:

Եօթը Պատգամները Եօթը Եկեղեցիներուն

«Եօթը պատգամներ եօթը եկեղեցիներուն» գիրքը Յովհաննոս «Յայտնութեան գիրք»ի առաջին երեք գլուխներուն մէջ երեւցած Քրիստոսի պատգամները կը ներկայացնեն անոնց իմաստուն մեկնաբանութեամբ Շնորհք Պատրիարք Հօր կողմէ, հոգեւոր եւ մեր առօրեայ կեանքին առնչակից դարձնելով զանոնք: Այդ եօթը եկեղեցիները պատմական ճշգրտութեամբ կ'երեւին այժմու Թուրքիոյ արեւմտեան նահանգներու, մերձ Եգեական ծովու շրջաններուն մէջ, որպէս այն ատենուան յայտնի քաղաքները՝ ԵՓԵՍՈՍ, ՉՄԻՒՌՆԻԱ, ՊԵՐԿԱՄՈՆ, ԹԻԲԼԱԴԻՐ, ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ, ՍԱՐՏԻԿԷ եւ ԼԱԽՈՂԻԿԷ:

Ինչո՞ւ եօթը եկեղեցի եւ եօթը պատգամ, եւ ոչ մէկ աւելի կամ մէկ պակաս: Եօթը թիւը կատարելութեան նշանն է, եւ ինչ որ յայտնուեցաւ այդ եկեղեցիներուն, յայտնուած եղաւ Քրիստոսի ԲՈԼՈՐ Եկեղեցիներուն: Արարչագործութեամբ Աստուած եօթներորդ օրը լրացուց իր ստեղծածները, եւ յաջորդ օր հանգիստ ըրաւ: Կատարելութեան թիւը եօթը եղաւ, ինչպէս մեր Ս. Մերոպ Մաշտոց երբ հնարեց մեր այբուբենը, եօթներորդ գիրը «է» կոչեց, որ է կատարելութիւն եւ Աստուծոյ անունը նոյնիսկ, երբ Աստուած Մովսէս Մարգարէին յայտնեց զայն անապատին մէջ:

Եօթը Պատգամներն են հետեւեալները: Ապաշխարէ եւ յիշէ թէ ուր էիր. վերադարձիր առաջին գործերուդ: Ամուր բռնեցէք ձեր ունեցածը մինչեւ ես գամ: Մի՛ վախճար չար-

չարանքէ եւ հաւատարիմ եղիր մինչեւ վերջ: Ողջ անուն ունիս, բայց մեռած ես. արթնցիր եւ զօրացո՛ւր մնացեալ կարողութիւններդ: Որովհետեւ համբերեցիր, ես ալ քեզի պիտի պահեմ փորձութեան ժամէն, որ պիտի գայ ամբողջ աշխարհի վրայ: Եօթներորդ պատգամը եզրայանգիչն է վերեւ յիշուածներուն ու կը լրացնէ այնքան սրտառուչ կերպով, թէ Ահաւասիկ դրանդ առջեւ կեցած կը բախտն դուռդ, եթէ մէկը լսէ ձայնս եւ բանայ դուռը, ներս կը մտնեն եւ անոր հետ ընթրիք կ'ընեն:

Քրիստոս կ'ուզէ դէմ յանդիման գալ իր հետետորդներուն, եթէ դուռը բացուի իրեն համար: Նախորդ Պատգամները պատրաստութեան, զգաստութեան եւ հաւատարմութեան պարտքը կը դնեն հետետորդ քրիստոնէային վրայ, եւ երբ Քրիստոս դուռը կը բախէ ներս մտնելու ցանկութեամբ, մեծագոյն շնորհքը կ'ընէ մարդուն: Սակայն դուռը միայն ներսէն կը բացուի, եւ զայն բացողը պիտի տայ առիթը Քրիստոսի, որ նոյն ինքն է որ կ'առաջարկէ ներս մտնել ու միասին ընթրիքի նստիլ:

Ուրիշ առիթով, Լատիկէի ուղղուած պատգամին մէջ Քրիստոս կ'ըսէ. «Գիտեմ գործերդ, ո՛չ ցուրտ ես եւ ո՛չ տաք, դուն զաղջ ես, ո՛չ տաք եւ ո՛չ ցուրտ», որուն Շնորհք Պատրիարք կու տայ սա մեկնաբանութիւնը: Քրիստոնէային համար միջին ճամբայ չկայ. կայ միայն շիտակ ճամբայ եւ կամ սխալ ճամբայ, լայն ճամբայ եւ նեղ ճամբայ: Ըսուածն այն է թէ կայսերապաշտութեան եւ քրիստոնէութեան միջեւ միջին ճամբայ չկայ, եւ կամ բարոյական եւ անբարոյ կեանքին միջեւ, ինչպէս նաեւ հոգեւոր եւ աշխարհիկ կեանքին միջեւ զաղջ եւ միջին փախուստի ճամբայ չկայ: Ուրեմն, շիտակ ճամբան ՄԷԿ է, եւ սխալ ճամբան հարիւրաւոր, որքան որ մարդիկ բանան զանոնք՝ դէպի մոլորութիւն եւ կորուստ:

Տեսէք Պատրիարք Հօր հատու բացատրութիւնը, երբ կ'ըսէ թէ նեղ ճամբան, որ Աւետարաններէն կու գայ, մէկ հոգի միայն կրնայ քալել, ոչ իսկ երկու հոգի բով բովի, այլ միայն ետեւ ետեւի իբրեւ նոյն նպատակին զացող մարդիկ, քալելով իրարու հետքերու վրայէն: Սխալի եւ շիտակի միջեւ համաձայնութիւնը զաղջ կրօնք կը ստեղծէ, որ ինքնին սիրտ-խառնուք կը պատճառէ: Ով կ'ուզէ զաղջ ջուր խմել: Գիտնալով երկուքին, այսինքն շիտակին ու սխալին ինչ ըլլալը, եւ սակայն չգործադրել շիտակը անտեսելով սխալը, շատ աւելի ծանր մեղք է, կ'ըսէ Շնորհք Պատրիարք, քան թէ

երկուրին տարբերութիւնը բնաւ չգիտնալն ու կեղծատրաքար ապրիլը:

Մեծ Պահոց Կիրակիներու Շորան

Երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարք Հօր երկրորդ գիրքը «ՄԵԾ ՊԱՀՈՅ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԱՅ ՇՂԹԱՆ» է, որ հաւատացեալներուն աւելի սրտի մօտ եւ հասկնալի Աւետարանական Առակներու օղակներն են, առանձինն այնքան իմաստալից որքան իմաստալից բոլորը միասնաբար: Կը սկսի Երջանկութեամբ, կ'անցնի անկումի եւ արտաքսումի բախտներէն, մեղքէն վերադարձի ճամբան կը հարթուի, հաւատարմութեան ու մշտնջենական աղօթքի դարպասներէն, յանգելու համար Քրիստոսի Երկրորդ Գալուստին:

Իր կանխաբանութեան մէջ հեղինակ Պատրիարքը իսկական Պահքի մասին կենսական գիտելիքներ կը հաղորդէ, Պահեցողութիւն, որ ընդունելի է Աստուծոյ առջեւ, ոչ կեղծ ցուցադրութեամբ, որուն հիմքը կը գտնուի այնքան պարզ կերպով բանաձեւուած Եսայի Մարգարտութեան մէջ, Գլ. 58, Քրիստոսէ հարիւրաւոր տարիներ առաջ, զոր Պատրիարք Հայրը որպէս նախագիտելիք մէջբերած է գիրքին սկիզբը:

Հիանալի մեկնութիւն մըն է Եսայի Մարգարէի այդ լման գլուխը, անժամօք նոյնիսկ մեզի՝ եկեղեցականներու: Կարծէք այդ ամենէն հին վկայութիւնը իրաւ պահեցողութեան մասին ճիշդ այսօրուան համար գրուած ըլլայ, ներկայի պահեցողութեան բարոյական հրամայականով: Ամէնքս անպայման կարդալու ենք այդ գլուխը, որ կը գտնուի այս գիրքին սկիզբը, երկու լեզուներով, ուր հրեայ ժողովուրդը կը գանգատի Եհովա Աստուծոյ թէ պահեցողութիւն կ'ընեն եւ սակայն «Դուն չես լսեր մեզի» աղաղակելով: Աստուած կը պատասխանէ Եսայի Մարգարէի բերնով եւ կ'ըսէ. «Չեմ լսեր որովհետեւ ձեր պահքի օրերուն ձեր անձնական կամքին միայն կը ծառայէք. ձեր ձեռքին տակ գտնուող ստորադասներուն քիրտ վերաբերմունք ցոյց կու տաք: Այդպիսի պահք չէ իմ ուզածս: Իմ ուզած պահքը անարդարութեան կնճիղը քակելն է, ու վաճառքի առեն գործադրուած խարդախութեանց վերջ տալն է, նեղութեան եւ բռնութեան մատնուածները ազատելն է, անիրաւ մուրհակները պատռելն է, եւ հացդ անօթիներուն հետ բաժնելն է: Այն առեն քու լոյսդ արշալոյսի պէս

պիտի ծագի եւ Աստուծոյ փառքը քեզ պիտի շրջափակէ: Այս է իմ ուզած պահեցողութիւնը ձեզմէ»:

Մեծ Պահոց Կիրակիները

Պատրիարք Հեղինակը Պահոց Կիրակիներու ոսկի շրթային օղակները հատիկ հատիկ կը քակէ իր իմաստուն, հոգեւոր եւ աստուածահաճոյ ապրումներով, եւ մեզ մի քիչ աւելի գիտակից կը դարձնէ: Բուն Բարեկենդանի Երջանկութեան Կիրակին կը մեկնաբանէ որպէս իսկական երջանկութիւն, բան մը որ յարաբերական է, կ'ըսէ: Ամէն մարդ երջանկութեան կը հասնի իր նախընտրած ձեւով: Աշխատասէրը իր առօրեայ աշխատանքին ու արդար վաստակին հիմամբ երջանիկ անձն է, մինչդեռ երջանիկ է նաեւ ծոյլը, որ դեգերելով ուրիշին ժամերուն արգելք կ'ըլլայ համրիչ ձեռքին ու ժամերը հաշուելով, ապարդիւն կեանք մը ապրելով: Երջանիկ է նաեւ բախտախաղի մոլին, որ կը կորսնցնէ ունեցածը եւ հոգն անգամ չ'ըլլար, որքան ատեն որ երջանիկ է կարճ ատենուան համար միայն, մինչեւ ունեցածն ալ հատնի: Այս վերջինները խաբեքայ «օձին» զոհերն են անտարակոյս:

Դրախտային երջանկութենէն ինկան Ադամ ու Եւա եւ արտաքսուեցան: Այս է Երկրորդ Կիրակիի դասը, որմէ կը հասկնանք թէ երկուքին պատմութիւնը իւրաքանչիւրիս պատմութիւնն է: Ռ՞վ չէ ինկած այսպէս կամ այնպէս: Բոլորս ալ: Արգիլեալ պտուղի մասին Շնորհք Պատրիարք կու տայ ամենէն տրամաբանական եւ դաստիարակիչ մեկնութիւնը: Դրախտին մէջ կային երկու տեսակ ծառեր, «կեանքի ծառը», եւ «բարիի ու չարի գիտութեան ծառը» իրենց պտուղներով: Երկրորդ ծառի պտուղն էր արգիլուած պտուղը, որ կը նշանակէ թէ Աստուծոյ պատուիրաններն են մեր առջեւ դրուած, դրական պատուիրանները, թէ զանոնք կատարեցէք, եւ ժխտականները՝ թէ մի՛ մօտենաք անոնց, մէկ կողմէն պաշտէ՛ միակ Աստուածդ, եւ պատուէ՛ հայրդ ու մայրդ, եւ միւս կողմէ, մի՛ սուտ վկայեր, մի՛ գողնար, եւ մի՛ սպաններ: Ուրեմն, հարցումին պատասխանը թէ «ի՞նչ է արգիլեալ պտուղը», Աստուծոյ երկրորդ տեսակի ժխտական պատուիրաններն են արգիլեալ պտուղները՝ «մի» հրամայականով:

Սակայն Երրորդ Կիրակիի Անառակ Որդիին դարձով միայն կարելի պիտի ըլլար

ազատարար դարձր, լիովին եւ վճռական
ապաշխարանքով եւ գղջումով: Կամքի ուժը
հակընդդէմ պայքարին կշիռը պէտք է ըլլայ:
Պատրիարք Սրբազան շէշտը կը դնէ Անա-
ռակին ՎԱՏՆՈՒՄին վրայ, յայտնաբերելով որ
վատնելը վատ բառէն կազմուած է, որմէ աւելի
գէշ մարդ չըլլար: Վատնումը ուրիշին արդար
վաստակին փճացումն է վատ մարդուն ձեռ-
քով: Հայրը տուաւ իր կրտսեր որդիին բաժինը,
եւ որդին վատ մարդ եղաւ, քանզի իր հօր բարի
եւ արդար վաստակը փճացուց, եղաւ անտունի,
աղքատ, եւ բարեկամները թողքեցին զինք
առանձին, մինչեւ այն ատեն, երբ վերադարձը
դէպի հօրը տունը եղաւ միակ փրկութեան
լաստը:

Շնորհք Պատրիարք իրաւացի կերպով
կը հաստատէ թէ Աւետարանական այս մեղքը,
վատնումը, չէ անցած մեր «Ժամագիրք»ի մեղ-
քերու շարքին, ուր անգգամութիւնը, յանդըզ-
նութիւնը եւ շռայլութիւնը անցած են, ճիշդ այն
մեղքերը, գորս Անառակը գործեց: Անոնք
անունով չեն յիշուած Աւետարաններուն մէջ,
մինչդեռ անունով յիշուածը միայն «Վատնեաց
զինչս իւրն է»: Մեղք է վատնումը, եւ մեր քաջ եւ
խղճամիտ Շնորհք Պատրիարք Հայրը չի
վարանիր ըսելու թէ ո՛չ ոք արտօնուած է
փճացնելու իրեն չպատկանածը, քանի որ մեր
նիւթական ինչքն ու բարոյական կարողու-
թիւնները տաղանդներ են, որոնք յարգուելու են
աւետարանական իմաստալից բառով, եւ ո՛չ
օգտագործուելու յետին նպատակներու հաշտյն:

Յաջորդող Կիրակիները անպարկեշտ
տնտեսին ու անիրաւ դատաւորին ժխտական
եւ մերժելի արարքներուն անդրադարձն է, ո՛չ
թէ նմանութեամբ, այլ բաղդատութեամբ: Եթէ
մարդոց մէջ կան այդպիսի անարգ մարդիկ,
անոնց դէմ Աստուածային գերակայութիւնը
կ'իշխէ՝ իրենց չար եւ նենգ արարքներու
բաղդատութեամբ: Կ'եզրափակեն իմ խօսքը
Պատրիարք Հօր սա իմաստալից բառերով.
«Իրաց այս վիճակին մէջ մեղքը իր բնական
պատիժը կը պարունակէ իր մէջ: Հաշիշամուր,
խաղամուր, զինեմուր, կնամուր, անպատճառ
պիտի պատժուին իրենց արարքի մտրակով,
նիւթապէս եւ ֆիզիքապէս, այսինքն դրամը
վատնելով, առողջութիւնը կորսնցնելով եւ
մանաւանդ բարոյական կորուստի մատնուե-
լով: Բաց աստի, ամէն մեղանչական արարք
արհամարհանք է Աստուծոյ իմաստութեան եւ
սիրոյն դէմ»:

Մուսն յերուսաղէմ
Հաղբատի ատարան

«Չեն լսեր որովհետեւ ձեր պահքի օրերուն
ձեր անձնական կամքին միայն կը
ծառայէք. ձեր ձեռքին տակ գտնուող
ստորադասներուն բիրտ վերաբերմունք
ցոյց կու տաք: Այդպիսի պահք չէ իմ
ուզածս: Իմ ուզած պահքը անարդարու-
թեան կնճիռը քակելն է, ու վաճառքի ատեն
գործադրուած խարդախութեանց վերջ
տալն է, նեղութեան եւ բռնութեան
մատնուածները ազատելն է, անիրաւ
մուրհակները պատռելն է, եւ հացդ
անօթիներուն հետ բաժնելն է: Այն ատեն
քու լոյսդ արշալոյսի պէս պիտի ծագի եւ
Աստուծոյ փառքը քեզ պիտի շրջափակէ:
Այս է իմ ուզած պահեցողութիւնը ձեզմէ»: